

Asia: VN/1201/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 165/2020 vp.) täydentämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan kommentit ehdotuksesta tupakoinnin järjestämiseksi suljetuissa vankiloissa

Vankien tupakointia käsittelevän hallituksen esitysluonnoksen mukaan tupakointi olisi kielletty vankiloiden sisätiloissa, mutta vangeille ja tutkintavangeille varattaisiin mahdollisuus tupakoida ulkotiloissa. Suljetuissa laitoksissa tupakointimahdollisuuksien vähimmäistaso määräytyisi niin, että minimissään tupakointimahdollisuus olisi kerran päivässä tunnin mittaisen ulkoilun aikana. Esitysluonnoksen mukaan poltettujen tupakoiden määrää ei voitaisi rajoittaa, koska tämä kuuluu vangin itsemääräämisoikeuden piiriin.

Käsitykseni mukaan vähimmäistason mukainen ratkaisu on ongelmallinen syystä, jota hallituksen esitysluonnoksessa ei käsitellä. Vankeuslain 1 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Henkilökohtaisen terveyden ja toimintakyvyn ylläpitoon kuuluu olennaiselta osin ulkoilu ja ulkona tapahtuva liikunta. Tätä mahdollisuutta esitysluonnoksessa ehdotettu ratkaisumalli heikentäisi merkittävästi. Jo nykyisellään voidaan kysyä, onko kansainvälistä minimiä vastaava yksi tunti ulkoilua päivässä ylipäättään riittävä. Laissa tosin määritellään vain minimiaika, ei ulkoilun päivittäistä maksimiaikaa, mutta kuten hallituksen esitysluonnoksestakin ilmenee, käytännössä yhtä tuntia pidetään suljetuissa laitoksissa yleisenä normina.

Suljetuissa vankiloissa ulkoilutilat voivat rakenteellisilta puitteiltaan olla hyvinkin rajoitetut. Erityisesti silloin kun tupakointimahdollisuus järjestetään minimitason mukaisesti tunnin mittaisen ulkoilun yhteydessä, tästä saattavat kärsiä monella tapaa sekä tupakoimattomat että tupakoitsijat itse. Kun tupakoimattomat käyttävät esimerkiksi ulkona olevia kiinteitä voimailuvälineitä ja -laitteita, he eivät aina voi täysin välttyä ilmapirtauksien mukana kulkeutuvalta tupakansavulta. Toisaalta se, että vanki tupakoi, ei merkitse sitä, etteikö hän olisi lainkaan kiinnostunut hoitamaan terveyttään ja toimintakykyään. Tässä tapauksessa ongelmana olisi, että niin päivittäinen tupakointi kuin

päivittäinen omaehtoinen ulkoilumahdollisuus ehdetaan samaan yhden tunnin aikaan, jolloin ne vievät aikaa ja edellytyksiä toinen toiseltaan.

Hallituksen esitysluonnoksen keskeinen ongelma kytkeytyy siis suljettujen laitosten vankeihin. Koska suurin osa heistä joutuu tyytymään ulkoilussa yhden tunnin minimiin, heidän mahdollisuutensa omaehtoisesti ylläpitää terveyttä ja toimintakykyä heikkenee. Hallituksen esityksessä esitetään pitkä luettelo toiminnoista, joita vankilassa tulee järjestää. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan tehdä vertailua eri toimintojen välillä niiden vaikutusten näkökulmasta. Jos tupakointia voidaan järjestää vain ulkoilun yhteydessä, käsitykseni mukaan tästä aiheutuvien haittavaikutusten vähentämiseksi tulisi muuttaa ulkoilua koskevia vankeuslain 7 luvun 6 §:n ja tutkintavankeuslain 3 luvun 5 §:n säännöksiä niin, että vangille ja tutkintavangille annettaisiin mahdollisuus ulkoilla vähintään kaksi kertaa päivässä tunti kerrallaan.

Kysymykseen siitä, mitä vankilan toimintoja tämän mahdollistamiseksi tulisi supistaa, voidaan käyttää toimintojen vaikutusarvojen vertailua – eli mikä muu vaihtoehtoinen toiminta on vangin terveyden ja toimintakyvyn hoitamisen kannalta tehokkaampaa kuin omaehtoinen ulkoilu ja liikunta. Kaikki vankilassa järjestettävät toiminnot eivät välttämättä tuota ulkoilua ja ulkoliikuntaa parempia vaikutuksia toimintakykyyn ja terveyteen. On myös huomattava, että mahdollisuus tupakoida edes kaksi kertaa päivässä saattaa olla terveysvaikutuksiltaan parempi ratkaisumalli kuin se, että vanki polttaa päivän tupakat tunnissa.

Tupakkalain 76 §:n 1 momentin mukaan sisätiloissa tupakointi voidaan sallia erillisessä tupakointitilassa, joka on hyväksytty tupakointiin maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Tällöin on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei tupakansavu pääse kulkeutumaan alueelle, jolla tupakointi on kielletty. Toisin kuin tupakkalaissa, hallituksen esitysluonnoksen mukaan tupakointi sisätiloissa olisi kuitenkin ehdottomasti kielletty.

Tässä yhteydessä on kysyttävä, miksi esitysluonnoksessa tehdään yleistä lainsäädäntöä pitemmälle menevä ratkaisu. Se että sisätiloissa tupakoimiseen sovellettaisiin tupakkalain säännöstä, ei aiheuttaisi velvoitteita siinä mielessä, että vankiloiden tulisi järjestää kattavasti tällaisia tiloja. Perustuslakivaliokunnan kannan mukaisesti tupakointi ulkotiloissa olisi pääsääntö. Suljetuissa vankiloissa ilmenee kuitenkin olosuhteita ja tilanteita, joissa erilliset tupakkatilat voisivat olla paras vaihtoehto. Näin voitaisiin esimerkiksi välttyä osin niiltä ongelmilta, jotka liittyvät ehdotettuun vankeuslain 7 luvun 6 a §:n 4 momenttiin ja tutkintavankeuslain 3 luvun 5 a §:n 2 momenttiin tilanteissa, joissa vangilta on evätty mahdollisuus ulkoiluun, mutta tupakointia varten hänet olisi kuitenkin vietävä ulkotiloihin.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota myös hallituksen esitysluonnoksen kategoriseen kirjoittamistapaan. Luonnoksen mukaan: ”Vankilaolosuhteissa ei voida tupakkalaissa edellytetyllä tavalla varmistaa, ettei tupakansavu leviä tupakointitilan ulkopuolelle osastojen sisäilmaan.” Ennen

tätä johtopäätöstä mainitaan empiirisenä tutkimuksena Työterveyslaitoksen Helsingin vankilassa vuonna 2017 suorittamat mittaukset ja vankiloille kohdistettu kysely.

Sekä Työterveyslaitoksen tulokset että vankiloiden kannat olivat sisällöltään vaihtelevia, mikä on luonnollista siksi, että vankiloiden ja niissä tupakointiin tarkoitettujen sisätilojen järjestelyt ja olosuhteet vaihtelevat tapaus tapaukselta. Tästä syystä hallituksen esitysluonnoksessa tulisi nimenomaisesti kertoa, mihin maankäyttö- ja rakennuslain kriteereihin perustuvaan kokonaisvaltaiseen vankitilaselvitykseen pohjautuu luonnoksessa esitetty ehdoton kanta, jonka mukaan tupakkalain 76 §:n 1 momentin edellytykset eivät voisi vankiloissa missään tilanteessa täyttyä.

Lausunnonantajan kommentit ehdotuksesta tupakoinnin järjestämiseksi avolaitoksissa

Ei kommentoitavaa.

Lausunnonantajan kommentit ehdotuksesta tupakoinnin lopettamisen tukitoimien järjestämisestä

Ei kommentoitavaa.

Jussi Pajuoja
Itä-Suomen yliopisto, oikeustieteiden laitos